

T. S. KUHN Lògica o sociologia de la investigació científica?

Josep L. Blasco*

Fa un parell d'anys, amb motiu de la mort de Thomas S. Kuhn, van aparèixer diversos articles tant en la premsa especialitzada com en la premsa diària. No es pot, però, reduir l'interès del seu pensament a un ritual necrològic; l'obra de Kuhn, al meu parer, continua present en l'intent de comprensió de la ciència, tasca pròpia de l'epistemologia. Tot seguit, intentaré d'exposar breument les tesis bàsiques de les anàlisis de Kuhn, des de les quals hom pot comprendre l'interès de la seua epistemologia.

La dedicació a la física des d'una perspectiva sistemàtica, des del principi, li plantejà, a Kuhn, problemes metodològics: comprendre la física no és solament comprendre un conjunt de teories, estructures matemàtiques, experiments de laboratori, etc.; la ciència és un cos teòric que té la seua evolució, l'estructura de la qual cal estudiar, que té períodes de rutina, que avança, que té moments de perplexitat, etc. De vegades, el teòric capficat en la solució de problemes concrets, per bé que siguin complexos, no es pregunta aquestes qüestions, necessàries tanmateix per a comprendre qualsevol ciència, la física en aquest cas.

Aquestes reflexions forçaren el jove Kuhn a abandonar la investigació científica «normal» per dirigir la seua dedicació cap a l'estudi de la història dels problemes i les teories científiques. Aquest primer esglaió de les preocupacions metodològiques de Kuhn és clau per a comprendre les propostes meto-

dològiques per les quals serà conegut a partir de 1962 (any de la publicació de *The Structure of Scientific Revolutions*). La reflexió metodològica sobre la ciència que es desenvolupa a la primera meitat del segle XX, i que continua vigent fins ben entrada la segona meitat, té com a punt de partida i com a mètode la lògica. Aquesta diferent perspectiva no és irrellevant, i explica les novetats del punt de vista de Kuhn respecte a l'epistemologia «oficial» (o «clàssica», com se sol dir sovint).

L'obra de K. R. Popper, *La lògica de la investigació científica*¹, havia marcat la manera de fer metodologia científica, tot concebant-la com a «lògica de la investigació científica»; a més a més, el moviment neopositivista, al qual Popper no es vincula, havia anat més enllà i entenia la filosofia de la ciència com l'anàlisi sintàctica de les proposicions, les teories (conjunts ordenats de proposicions) i les inferències científiques. Per a Popper, la forma general de la investigació científica és donada en la vella forma d'inferència coneguda com a *modus tollens* (o, més exactament, *modus tollendo tollens*), que és una manera acadèmica de dir la següent trivialitat: si d'A deriva B i hom prova per mecanismes empírics, per exemple, que B és falsa, hom ha de concloure necessàriament que A és falsa (falsant el consegüent necessàriament es falsa l'antecedent, i ací «falsar» vol dir més o menys «esdevenir fals»).

Segons una interpretació possible d'aquesta concepció, i així se li ha criticat a Popper, sembla com si la investigació científica es dediqués a falsar les teories heretades, la qual cosa, evidentment, no és cert, ans al contrari: poques vegades es dóna el cas en la història de la ciència de l'esfondrament d'una teoria. Una interpretació més modesta es refereix a la tasca quotidiana d'elaborar hipòtesis que preveuen resultats i de rebutjar aquestes hipòtesis si el resultat obtingut no és el previst.

Una altra conseqüència de la posició de Popper és que, com el *modus ponens* no opera de consegüent a antecedent, sinó al revés (del fet que A és vertadera segueix que B és vertadera, però del fet

que B és vertadera no segueix que A també ho és), una teoria, o si es prefeix una hipòtesi, mai no és *vertadera* encara que s'acompleixen els fets que se prediu. La veritat en la ciència, segons la concepció popperiana, serà sempre un objectiu a aconseguir, i no mai una conquesta definitiva. Les hipòtesis *funcionen* mentre no es falsen, i la seua funció consisteix a predir, ja que tota explicació es resol en predicció.

Aquesta breu síntesi de l'esquema general de la posició de Popper manifesta una concepció de la metodologia científica com a lògica de la ciència. Evidentment, l'activitat «normal» d'un científic no es redueix ni a la falsació ni a la verificació, i la construcció d'hipòtesis i teories planteja altres problemes epistemològics distints de la forma lògica de la inferència. Conscients d'aquests altres problemes, l'epistemologia formalista distingeix entre «context de descobriment» i «context de justificació». El primer es refereix a aquells elements o circumstàncies extralògiques que poden donar lloc a una idea que es convertirà en una teoria o hipòtesi; l'exemple sovint esmentat per a il·lustrar el «context de descobriment» és l'anècdota segons la qual, a Nils Bohr, se li va acudir el seu model atòmic a la vora del foc veient com les espurnes feien estranys moviments en l'aire; també Poincaré al·ludia al somni com a font d'imatges que després poden esdevenir teories.

Segons aquestes posicions, el «context de descobriment» queda fora de les anàlisis epistemològiques; a tot estirar pertany a la psicologia o a la mera subjectivitat. L'epistemologia es dedica al «context de justificació», que parteix d'hipòtesis elaborades i tracta d'esbrinar el procediment lògic per a la seua validació.

La concepció kuhniana de la investigació científica, tot i arribar a conseqüències no massa llunyanes de les clàssiques, planteja una anàlisi força diferent de la investigació científica, de manera que la seua dissecció de l'estructura de les revolucions científiques va provocar, segurament sense pretendre-ho, una sotragada en la mateixa epistemologia o metodologia.

Davant la concepció del científic com a home que abandona els seus prejudicis abans d'entrar al laboratori per tal de dedicar-se exclusivament a analitzar els fets i acceptar llurs veredictes, Kuhn recorda un il·lustratiu text de Planck: «una verdad científica no se presenta usualmente de manera que convenza a sus oponentes (...); lo que sucede es que éstos se van muriendo unos tras otros, y una generación naciente se familiariza con dicha verdad desde el principio.»² La visió de Planck és ben escèptica comparada amb la imatge de científic que hi ha a sota de les anàlisis de l'epistemologia clàssica: generalment, ni els fets ni les teories noves convenen els científics dedicats a la seua rutina investigadora. I no es tracta, afegeix Kuhn, d'anècdotes més o menys personals, sinó d'una situació generalitzada: les institucions formen i preparen els investigadors en la idea que l'èxit de les seues investigacions està condicionat al treball *dintre* la teoria establerta: «las convicciones fir-

memente sostenidas que son previas a la investigación, parecen constituir a menudo una precondition del éxito en las ciencias.»³

Podríem dir que l'epistemologia clàssica té com a models de científics els creadors de noves teories. Tanmateix, això passa de tard en tard; l'activitat científica habitual consisteix a resoldre problemes dins una teoria establerta, això és el que fan els científics en la seua tasca quotidiana d'investigació: no es dediquen a falsar hipòtesis, sinó més aviat a construir hipòtesis que resolguen problemes pendents dintre la teoria. Aquesta resistència al canvi i a la innovació és considerada com a síndrome de «vitalitat de la investigació»; signifiquen que la investigació funciona: Kuhn ho anomena «dogmatisme de la ciència madura»⁴. Aquest tret de la ciència no és nou; pels mateixos anys, Quine parlava del principi de conservadorisme (introduir les menys variacions possibles al si d'una teoria per tal de preservar-la

davant les dificultats empíriques), i aquest principi s'emparenta amb el vell criteri de simplicitat (conegut com «la navalla d'Ockam»).

El que sí que resulta més nou és el fet que Kuhn vincule aquest principi amb el sistema educatiu: «la educación científica inculca lo que la comunidad de científicos ha alcanzado previamente con dificultad: un hondo compromiso en favor de un modo particular de ver el mundo y de practicar la ciencia en él. Dicho compromiso puede —y así sucede de vez en cuando— ser remplazado por otro, pero no se puede renunciar a él sin más.» Amb aquesta observació i d'altres de semblants s'introdueixen consideracions en el procediment científic que no pertanyen al «context de justificació», a la lògica de la investigació, sinó, en aquest cas, a les institucions socials en les quals es produeix la ciència: el que normalment fa un científic és, així com el jugador d'escacs, resoldre situacions més o menys complexes («trencaclosques», en diu Kuhn) aplicant les regles i els procediments vigents: «sin ese compromiso, no seria un físico, o un químico, o un especialista en campo alguno en que hubiera sido instruido» (id.). A aquest moment de la ciència, l'anomena «ciència normal».

Aquest conjunt de regles, mètodes, procediments, creences bàsiques, teories que constitueixen una visió heretada del món, etc., és el que constitueix el «paradigma», concepte que esdevé una noció central a *L'estructura de les revolucions científiques*, i ha quedat ja com un concepte tòpicament kuhnian. Precisar què és un paradigma és un dels enigmes en l'estudi del pensament de Kuhn. No dubte que és un concepte clau, però segurament no és ni pot ésser un concepte precís, no està constituït per un conjunt definit sinó per un conjunt difús d'elements que abasten des de regles metodològiques fins a compromisos ontològics, institucions educatives, centres d'investigació amb les seues normes i els seus procediments... En el text al qual m'he referit, anterior a *L'estructura de les revolucions científiques*, Kuhn relaciona els paradigmes amb els llibres de text: «estos libros exhiben desde el principio concretas soluciones-de-problemas que la profesión ha llegado a aceptar como paradigmas, y entonces se pide al estudiante que resuelva por sí mismo (...) problemas cuidadosamente diseñados, metodológica y sustancialmente, sobre la base de aquellos otros que había estudiado en el texto.»⁵ L'educació en la investigació és semblant, continua dient Kuhn a l'educació en la professió musical (cu-

Cuba, 1976.

riosa semblança!): es tracta d'un ensinistrament, i això és, com havia assenyalat el segon Wittgenstein, la forma d'aprenentatge de tot llenguatge; pel que fa a la preparació per a la investigació no hi ha, segons Kuhn, diferència entre la formació d'un científic, d'un filòsof, d'un literat o d'un músic: es tracta d'ensinistrament en les tècniques respectives i coneixement dels paradigmes corresponents.

L'exercici d'aquest ensinistrament en la solució de problemes concrets, els models i les regles dels quals són donats pel propi paradigma, és, com hem dit abans, el que Kuhn anomena «ciència normal», però aquest exercici solament és possible dintre un paradigma constituït, i la constitució d'aquest s'esdevé mitjançant una «revolució científica». La investigació normal pot arribar a atzucacs, a situacions en què es plantegen problemes que no tenen solució dintre el paradigma, o que llur solució genera més problemes dels que resol. Així ha passat, per exemple, en la biologia fixista que no pot donar compte d'individus que per les seues propietats biològiques no encaixen en la classificació; pretendre solucionar aquestes dificultats creant noves espècies *ad hoc* per tal de fer encaixar els individus, al capdavant, fa inútil el concepte mateix d'espècie. Aleshores cal una «revolució científica», un canvi de paradigma: és la substitució del fixisme per l'evolucionisme de les espècies biològiques. Però, i l'exemple triat és il·lustratiu, aquesta revolució no és sols un canvi de teoria, també és l'obertura d'un camp nou de problemes i l'acceptació d'aquesta nova concepció per la comunitat científica que deixa ja de buscar solucions alternatives per començar un nou període d'investigació «normal»: la revolució genera «ciència normal».

Així doncs, un paradigma «habla de los tipos de entidades que pueblan el universo, y del modo de comportarse de los miembros de esa población; además informa de los problemas que pueden ser legítimamente planteados acerca de la naturaleza y de las técnicas que pueden ser convenientemente usadas en la búsqueda de respuestas para tales problemas»⁶.

En aquesta breu síntesi de les dues nocions clau («paradigma» i «revolució»), hom pot veure no solament la presència, com ja hem assenyalat, de factors socials en l'explicació epistemològica de la investigació científica, sinó també un predomini de la historicitat de la ciència en aquesta explicació. I així s'han volgut interpretar les apar-

acions de Kuhn. Crec, tanmateix, que aquestes interpretacions es fan des de la perspectiva morfosintàctica, que s'autoconcebeix ahistòrica. La historicitat i l'estructuració de la investigació en processos i institucions socials són en aquest plantejament els paràmetres fonamentals des dels quals explicar la ciència (i les ciències); ara bé, tot i que Kuhn ha estat historiador de la ciència, el seu propòsit en els estudis epistemològics no és constituir una metodologia de la història, sinó una anàlisi de com, de fet, es constitueixen epistemològicament els processos d'investigació en les ciències. El resultat, tanmateix, és que la lògica de la investigació no és «pura» ni «a priori» (permeteu-me l'ús irònic de Kant), sinó que està immersa en l'estructura historicosocial dels paradigmes dins els quals s'investiga.

Aquesta és la tesi central de la seua obra fonamental, *L'estructura de les revolucions científiques*; tanmateix, l'epistemologia clàssica va portar el debat plantejat dintre el «paradigma» del qual Kuhn volia eixir-se'n. El 1965 (tres anys després de la publicació de l'esmentada obra) es va celebrar a Londres un Col·loqui Internacional de Filosofia de la Ciència en què tingué lloc el simpòsium «La crítica i el desenvolupament del coneixement»; els debats d'aquest simpòsium, en el qual va intervenir Kuhn, van ser presidits per Popper. En la seua intervenció, Kuhn tracta de mostrar que no és tan lluny de les tesis del mestre, però que els separen algunes qüestions rellevants. Popper insisteix en el fet que parla de «lògica del coneixement» i rebutja la «psicologia del coneixement», i Kuhn està d'acord amb aquest rebuig si s'entén com l'acceptació de la irrellevància «de la font d'inspiració d'un individu» o de la seua sensació de certesa: «*hay, sin embargo, un largo trecho desde el rechazo de las idiosincrasias psicológicas de un individuo hasta el rechazo de los elementos comunes inducidos por la educación y el entrenamiento en la estructura psicológica que es propia de los miembros de un grupo científico.*»⁷ La lògica de la investigació forma part de l'ensinistrament del grup científic.

Els popperians, tanmateix, atacaren el plantejament kuhnà amb dos problemes, els quals, considerats des del logicisme popperià, tenen difícil solució. El primer és que la noció mateixa de paradigma és confusa⁸, com ja hem mencionat abans, i difícil, si no impossible, de definir en la seua estructura lògica, ja que es tracta d'una estructura complexa de compromisos ontològics,

de regles de mètode, de problemes resolts com a models per a la solució de problemes encara oberts, etc. Pot ser aquesta una dificultat insalvable de la noció de paradigma? Així ho han cregut aquells que entenen la filosofia de la ciència com l'estudi de l'estructura lògica de la investigació, però entesa aquesta com l'anàlisi de l'estructura psicosocial i històrica en la qual es desenvolupa el treball científic; l'ambigüïtat de la noció de paradigma no és sinó el reflex de la complexitat del procedir científic, encara que als lògics no els interesse aquesta dimensió, sense la qual difícilment es pot entendre no ja el passat, sinó el present de la recerca científica.

L'altre problema es refereix a una tesi de Kuhn difícilment acceptable, l'anomenada tesi de la «incommensurabilitat» dels paradigmes. Entès el paradigma en la seua globalitat d'elements, resulta evident que els paradigmes no són comparables entre si; per poder comparar-los s'hauria de recórrer a algun tipus de metaparadigma des del qual comparar dos o més paradigmes. Kuhn pensa que això no és possible i ha de concloure que els paradigmes no són commensurables entre si; aquesta tesi, però, deixa sense explicar per què aprofiten les revolucions científiques (els canvis de paradigma). Si volem entendre, com sembla generalment admetre, que les revolucions comporten un progrés en la ciència (ningú no negarà, per exemple, que la mecànica de Galileu-Newton comporta un progrés respecte de l'explicació aristotèlica del moviment), el paradigma aristotèlic i el galileu han d'ésser comparables entre si, com ho han d'ésser el fixisme de les espècies i el darwinisme, etc. Kuhn, tot i ser conscient del problema, no va arribar a resoldre'l. Al meu parer, la solució no s'ha de buscar en la construcció de metaparadigmes, sinó en la referència a uns ideals de racionalitat científica i uns valors que potser van més enllà de la tasca de la metodologia de la ciència⁹.

Kuhn ha obert l'anàlisi de la investigació científica a altres perspectives més enllà de la lògica, en què la tenia reclosa el pensament positivista, i la influència de Kuhn ha modificat aquell vell esquema amb el qual començàvem aquest escrit. No hi ha cap dubte que avui considerem el fenomen de la ciència com a prou més complex que no creien els epistemòlegs de la primera meitat de segle. El subjecte de la ciència no és «el» científic aïlladament considerat, sinó el grup, la comunitat científica, i aquesta evidentment no està

totmesa solament a la lògica, encara que també, sinó, com tot grup «viu», a la història, a l'ensinistrament, a la programació, a l'economia, a les decisions polítiques... D'això, supose que avui dia ningú no en dubta, i la proposta de Kuhn consisteix a admetre totes aquestes perspectives com a integrants (i no marginals ni secundàries) d'una epistemologia que pretenga retre compte de la ciència com a sistema de coneixements i com a activitat de recerca. **3**

* Universitat de València.

¹ *Logik der Forschung*, Viena:1935 (trad. cast. a Tecnos, Madrid:1962).

² Citat per Kuhn a *La función del dogma en la investigación científica*, Cuadernos Teorema, València:1979, p. 4. El text que cita de Planck correspon a *Wissenschaftliche Selbstbiographie* (Leipzig:1948). Tot seguit exposaré algunes idees clau seguint aquest text, que és anterior a *L'estructura de les revolucions científiques* i que té l'avantatge de formular-les d'una manera menys elaborada i potser més intuïtiva.

³ *L'estructura...*, op. cit., p. 5.

⁴ *Ibidem*, p. 6.

⁵ *Ibidem*, pp. 9-10.

⁶ *Ibidem*, p. 25.

⁷ T. S. Kuhn: «Lògica del descubrimiento o psicología de la investigación?», a I. LAKATOS i A. MUSGRAVE (eds.): *La crítica y el desarrollo del conocimiento*, Grijalbo, Barcelona:1975, p. 105.

⁸ M. Masterman, en la seua contribució al debat abans mencionat, «La naturaleza de los paradigmas», assenyalava almenys vint-i-un sentits en l'ús kuhneà del concepte de paradigma: assoliment científic universalment reconegut, filosofia (o constel·lació de qüestions), tradició i model... Tanmateix, Masterman considera que la noció de paradigma és fonamental en filosofia de la ciència.

⁹ L'any 1983, Kuhn va presentar a un simposi sobre C. G. Hempel una ponència titulada «Racionalitat i elecció de teories» (publicada en trad. cast. a T. S. KUHN: *¿Qué son las revoluciones científicas? y otros ensayos*, Paidós/ICE-UAB, Barcelona:1989). En aquest treball, intenta sortir a l'encontre de les crítiques a la irracionalitat en l'elecció de teories que es desprèn de les seues tesis; tanmateix, segons el meu parer, avança poc en la solució d'aquest problema.

QUÈ QUEDA DE 1968?

A trenta anys de les revoltes de París, Berkeley, Tòquio i Mèxic

Anna Pi i Murugó*

El món el 1968

A Europa l'any 1968 s'associa principalment al Maig Francès, però a més a més de la rebel·lió dels estudiants parisenca del mes de maig, hi va haver altres fets i accions de ressonància important. Els dotze mesos de 1968 van estar carregats d'una significació universal; per això, el 1968 ha estat considerat per alguns historiadors, analistes polítics i economistes com un any crític.

La dècada dels 60 es caracteritzà per les transmissions televisives, els concerts de rock, la cultura *hippie* i les guerrilles. També cal esmentar un fet nou en aquests anys: la protesta universitària. Aquesta es generalitzà a diversos països i fou protagonitzada per professors i alumnes que provenien de les ciències socials, concretament de la sociologia. Els sociòlegs, per primer cop, canviaren l'estudi de les revolucions per la direcció d'aquestes.

En un breu panorama de la realitat mundial, cal esmentar que el gener de 1968 el Vietcong llença per sorpresa una ofensiva militar que palesà ja la futura derrota nord-americana. El mes d'abril fou assassinat Martin Luther King i, en aquest mateix mes, esclaten els conflictes d'estudiants a la Universitat de Colúmbia. El mes de juny és assassinat Robert Kennedy i el famós doctor Benjamin Spock, als Estats Units, és condemnat a presó per promoure la deserció dels qui eren cridats al servei militar per combatre al Vietnam.

Al continent europeu, el mes d'agost d'aquest 1968 les tropes soviètiques concreten la invasió de Txecoslovàquia i s'hi aixafa també la rebel·lió d'estudiants de caràcter nacionalista. La Primavera de Praga és dissolta per la força.

El mes de novembre, una fatal estadística demostra que sobre el mínuscul

Vietnam s'han llençat més bombes que totes les emprades durant la Segona Guerra Mundial. I en aquest any Richard Nixon guanya les eleccions presidencials als Estats Units de l'Amèrica del Nord.

També l'any 1968 significa la fi d'un cicle de bonança econòmica. El 1968 després de molts anys, la taxa de creixement econòmic dels EUA mostra un resultat negatiu. Taxes i efectes recessius que ja s'havien fet palesos a Europa uns anys abans.

El 1968 també té una significació poblacional important, principalment a l'Amèrica del Nord, car arriben a majoria d'edat els nascuts durant l'ancorat «baby boom» dels anys que següen la victòria aliada de la Segona Guerra Mundial. Mai fins en aquest període no havia estat tan gran el grau dels joves en la piràmide poblacional dels EUA.

Els estudiants inicien la revolta

El 1968 s'associa al protagonisme d'un grup social concret: els estudiants. Ja abans, però, el 1964, sorgeix la protesta estudiantil a Berkeley, que prové d'eslògans i mitologia els nombrosos moviments estudiantils en altres campus dels EUA i a d'altres països. Els anys següents a 1964 als EUA se fan freqüents les manifestacions en països negres i en contra de la intervenció al Vietnam. També apareixen algunes revistes molt influents com ara *T. New York Review of Books* (1962), *Ramparts* (1964) o *Studies on the L.* (1965).

Els estudiants reivindiquen arreu (Tòquio, Praga, Londres, Berkeley, Colúmbia, Harvard, Mèxic, la Sorbona, Roma, Berlín, Buenos Aires o París) millores en la seva situació, però molt obstinadament de la situació de la societat en general. El maig francès dona a conèixer frases prou significatives com ara «La imaginació al poder» o lema conegut dels *hippies* «Fes l'amor i no la guerra», com també pensades com Althusser, Marx, Freud o Foucault. És important d'assenyalar que la Ciutat de Mèxic, durant els disturbis de 1968, una de les proclames reivindicades pels estudiants fou «*únete pueblo, no nos abandones*», reivindicant el compromís dels estudiants amb els camperols i els treballadors urbans.

El Mèxic de 1968

Quan es compleixen trenta anys d'aquell sagnant 2 d'octubre i de Matança de Tlatelolco, a Mèxic repercussions d'aquests fets segueixen presents i són notícies de primera pl

el contemporani

arts història societat

editorial afers
maig-agost 1998
600 pessetes

15

J. Corredor-Matheos, La càmera lúcida de Toni Vidal *Alfons Cervera, Marta Harnecker* *Josep L. Blasco, T. S. Kuhn. Lògica o sociologia de la investigació científica*
Anna Pi i Murugó, Què queda de 1968? *Manuel Ardit & Vicent S. Olmos, Entrevista amb James Casey* *Albert Mestres, La literatura catalana* *Eduard Resina Bertran, Música i postmodernitat* *Gonzalo Cáceres & Joan del Alcàzar, Allende i la Unitat Popular* *Manuel Ruiz Romero, Els inicis de l'andalusisme polític* *Ivan Colovic, L'Edat Mitjana a l'Era Moderna. Europa, Sèrbia i les figures de la guerra* *Salvador Cardús i Ros, El futur del catalanisme* *John Breuilly, Maurizio Viroli i l'amor a la pàtria.*

Il·lustrat amb obra de Toni Vidal.

DIRECCIÓ

Rafael Aracil i Martí
Josep Termes i Ardèvol

CAP DE REDACCIÓ

Agustí Colomines i Companys

SECRETARI DE REDACCIÓ

Pau Solà i Ysuar

CONSELL DE REDACCIÓ

Teresa Abelló i Güell / Manuel Ardit i Lucas / Jordi Casassas i Ymbert / Alfons Cucó i Giner / Pere Fullana i Puigserver / Antoni Furió i Diego / Antoni Marimon i Riutort / Andreu Mayayo i Artal / Albert Mestres / Gustau Muñoz i Veiga / Vicent S. Olmos i Tamarit / Carles Pérez i Garcia / Enric Pujol i Casademont / Antoni J. Quintana i Torres / Àngeles Rojo Domínguez / Antoni Segura i Mas / Sebastià Serra i Busquets / Eva Serra i Puig / Josep M. Solé i Sabaté / Enric Sòria i Parra / Pau Viciano i Navarro

REDACCIÓ

Pallars, 430, 2n. 1a. / 08019 Barcelona

Telèfon i fax: 933 07 17 95

E-mail: agusti@trivium.gh.ub.es

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA

Ramon Ramon

DISSENY I MAQUETACIÓ

Rosa Muñoz i Izquierdo

ADMINISTRACIÓ I SUBSCRIPCIONS

Editorial Afers

Ausiàs Marc, 68, 1a.

Apartat de Correus 267

46470 Catarroja (Horta Sud)

País Valencià

Telèfon: 961 26 86 54

Fax: 961 27 25 82

E-mail: afers@xpress.es

IMPRIMEIX

Impremta Lluís Palàcios

46410 Sueca (Ribera Baixa)

País Valencià

EDITA

Editorial Afers

DISTRIBUCIÓ

Nordest Llibres

Àlvarez de Castro, 26

17600 Figueres (Alt Empordà)

Catalunya

Telèfon: 972 67 23 54 / Fax: 972 67 04 17

E-mail: nordest@tsai.es

Palma Distribucions

Dragonera, 17

07014 Ciutat de Mallorca

(Mallorca Occidental)

Telèfon: 971 45 06 12 / Fax: 971 45 61 88

Gea Llibres

Lluís de Santàngel, 6 / Polígon de Raga

46210 Picanya (Horta Sud)

Telèfon: 961 58 03 12 / Fax: 961 58 06 99

La Terra Llibres

Sagitari, 4 (nau B)

03006 Alacant (Alacantí)

Telèfon: 965 11 01 92 / Fax: 965 11 02 88

© dels textos Editorial Afers, S.L.

© de les il·lustracions Toni Vidal

ISSN: 1133-519X

Dipòsit legal: V. 2075-1993

editorial afers

centre d'estudis històrics internacionals
universitat de barcelona

sumari

2277

DONACIÓ PROFESSOR ALFONS CUCÓ

J. CORREDOR-MATHEOS: La càmera lúcida de Toni Vidal..... 2

editorial

El dubte d'Europa 4

plaerdemavida

Alfons CERVERA: Marta Harnecker 5

intervencions

Josep L. BLASCO: T. S. Kuhn. Lògica o sociologia de la investigació científica 7

Anna PI I MURUGÓ: Què queda de 1968? A trenta anys de les revoltes de París, Berkeley, Tòquio i Mèxic 10

diàlegs

Manuel ARDIT & Vicent S. OLMOS: Una mirada llunyana. Entrevista amb James Casey 14

arts

Albert MESTRES: Decapitada, coixa, geperuda, manca i raquítica: la literatura catalana 21

Eduard RESINA BERTRAN: Temps, espai, silenci, soroll, enèrgia, estructures, processos i música 25

estudis

Gonzalo CÁCERES & Joan DEL ALCÀZAR: Allende i la Unitat Popular. Cap a una deconstrucció dels mites polítics xilens 33

Manuel RUIZ ROMERO: Els inicis de l'andalucisme polític (1918-1936) 42

d'arreu

Ivan COLOVIC: L'Edat Mitjana torna a l'Era Moderna. Europa, Sèrbia i les figures de la guerra: una nova posada en escena de mites preseculars als Balcans 49

ressenyes

Salvador CARDÚS I ROS: El futur del catalanisme segons Termes i Casassas 53

John BREUILLY: Maurizio Viroli i l'amor a la pàtria 54

la tria...

BARDINOVI: Ciutat o desert, però sempre en negre 57

Albert MESTRES: Verdaguer original 57

Josep TERMES: Cartes des del País Valencià 58

Miquel ROSSELLÓ: La pervivència de la catalanitat a Mallorca. La Festa de l'Estendard 58

Agustí COLOMINES I COMPANYS: Les píndoles culturals d'Enric Sòria 59

breus 60

abstract 62